

Igehirdetés Szita Istvánné Bérczi Margit nyugalmazott lelkész temetésén

Zsolt 88,5.7.11*

■ FABINY TAMÁS

Gyászoló gyülekezet, szeretett testvéreim!

„Künn, az utcán télies reggel fogadott, befagytak a tócsák, dideregtek az emberek, miközben én ki-gombolt kabátban, tétova léptekkel bandukoltam a teológia felé. Érzéseim, gondolataim káoszában a köd valóságos homályba burkolta nemcsak az elém táruló látványt, hanem minden rebbenésnyi zajt, minden szívdobbanást áthatolhatatlan hangszigetelővel zárt el előlem. Ebben a dermedt csendben kiürült a város, színei összefolytak, halotti csenddé változott minden körülöttem. [...] Lenn, a szűk zárdaudvaron egy macska nyávogott panaszosan, s én lenéztem a mélybe, talán nem is a macskát ke-reste tekintetem, a mélység vonzott, a közelgő drámai események vetítették elő árnyékukat. Hogyan bomlott meg lelki egyensúlyom, alig tudom pontosan rekonstruálni. Állandó készenlétben éltem, úgy védtem Istent, mint egy elszánt hős, s a harc nemhogy erősített volna, egyre gyöngítette hitem. [...] Egyik este, amikor a kijelölt lózung ígét olvastam, szemem előtt hirtelen összefutottak a sorok, mert az ige egy istenkereső zsoltár volt. Végre valakivel azonosulni lehetett! Valakivel, aki az évezre-dek messzeségében éppen úgy rettegett kételyei között, mint én. »Hasonlóvá lettem a sírbaszállók-hoz, olyan vagyok, mint az erejevesztett ember ... mély sírba vetettél ... holtakkal teszel-e csodát?«”

Ezeket a mondatokat Bérczi Margit *Angéla zsoltára* című önéletrajzi ihletésű regényéből olvastam fel. Ezért az igehirdetés alapigéje is ez a zsoltárvers: „Hasonlóvá lettem a sírba szállókhoz, olyan va-gyok, mint az erejevesztett ember. [...] Mély sírba vetettél [...] holtakkal teszel-e csodát?”

Mi áll ezek mögött a sorok mögött? A Nógrád megyei Zagyvapálfalváról Sopronba érkező tizen-nyolc-tizenkilenc éves lány írta ezeket, aki hozta magával sorsát és útkeresését. Nem mondanám, hogy nemzedékeken át nyomon követhető élettörténeteket, hiszen könyvét ezzel az erős felütéssel kezdi: „Családom múltját alig ismerem, minthogy a szegénységnek csak jelene van.” Igen, nem ve-zethető vissza nemzedékekre az ő családtörténetük, mert a szegénységnek csak jelene van. Ezt a sze-génységet vitte magával Sopronba. A nógrádi bányatelepről, lényegében barlanglakásokból, a mély-szegénységből, egyfajta proletár öntudattal a szó legjobb értelmében használta ezt önmagára, a var-roda, a gőzös szabóműhely világát, a tanoncélet, a napi tizenkét óra munka világát, és vitte magával a gyászt, hiszen édesapját korán elveszítette. Két kapaszkodó, kitörési kísérlet adódott az életében, az egyik az olvasás, a másik az evangélikus egyház. Fontos példákat is látott e kettő összekapcsolá-sával. Például a misszionárius Kunszt Irén történetét. Meghatározó volt életében még a konfirmáció vagy a személyes példa, ahogy anyai nagyapja harangozott és fűtött a templomban. Mindezzel ke-rült tehát Sopronba, a történelmi városba. Két világ küszöbén próbált egyensúlyozni a népi kollégis-ták és a teológusok között.

„Védtem a keresztény hitet kollégista barátaim között, s támadtam, ha kellett, az uralkodó osztály

* Elhangzott 2025. január 23-án Budapesten, a Deák téri evangélikus templomban.

gazdaságpolitikáját az évfolyamtársaimmal folytatott vitákban. A két világban egyensúlyozva azonban egyre süppedősebb lett a talaj a lábam alatt. [...] Némán ültem barátaim között a szemináriumban, miközben ők lelkesen énekeltek, de ugyanígy képtelen voltam dicséretre nyitni szám a reggeli áhítatokon. Vakká és süketté váltam a két világ eszméi iránt. Hordozgattam ugyan a fehér zászlót egyik világból a másikba, de már sejtettem, hogy nem lehet békét szerezni, elvi és hatalmi harc folyik a két világ között, s ebben a harcban én halálra vagyok ítélve. [...] Ott vesztegeltem a pokolban a két világ küszöbén. Ténferegtem, mint az alvajáró, nem tudtam, hová tartozom, s e nélkül a tudat nélkül hogyan kerülhettem volna ki tévelygéseim útvesztőiből?”

Keserű tapasztalatok érték mind a két oldalon. Egyfelől azt mondták neki, a csuhás mindig csuhás marad, akkor is, ha szocialista elveket vall. Ugyanakkor saját egyháza is nehezen fogadta be, nehezen fogadta el, ha úgy tetszik, éppen a csuhások közössége nézte gyanakodva. Egyházon belül látta a két irányzat szembenállását, a liberálisabb és a pietistább irány egymásnak feszülését, utóbbi képviselésében gyakran megkérdezték tőle: maga hogy áll Jézussal? Nehezen válaszolt erre a kérdésre, mert nem akart túl könnyelműen, túl gyorsan válaszolni, meg akarta harcolni a Jézussal való kapcsolatát, a hitét. Ebben a harcban társai is voltak, teológushallgatók, női hallgatótársai az úgynevezett Madách utcai köztársaságban. És megvolt benne a vágy a kitörésre a szolidaritás jegyében, ezért végiglátogatta a szegénynegyedet, ahol evangelizációra hívogatott, és itt találkozott Ráhellel, ahogy nevezi, a szegény asszonnyal, akin folyamatosan segített.

Ő azt mondta, hogy az egyháza csak a lelkéért aggódott, de nem törődött senki a testi nyomorával, ő azonban Ráhel és a mindenkori Ráhelek testi gyengeségével, esendőségével, nyomorával is törődni akart. „Miközben mesélt nekem – írja –, néha megsimogattam. Ez volt az első lelkipásztori beszélgetésem. Fogalmam sem volt róla, mit kellene tennem, mondanom, ezért hallgattam és simogattam őt.”

Ezek után a soproni évek után, ahogyan a történelmi viharok közepette a teológia felkerült Budapestre, megint megváltozott az élete. Öten laktak egy szobában, félmenzát kapott csak, mert arra tudott csak befizetni. Itt kezdte fogalmazgatni az *Angéla zsoltárát*, amelyet nevezhetünk hitregénynek. A szöveg emlékeztet Szent Ágoston vallomásaira, hiszen irodalmi és teológiai igényességgel próbál megfogalmazni hitbeli vallomásokat, küzdelmeket, életcélokat.

Fő kérdése nem az, hogy mit tett ő, mi történt vele, hanem hogy mit tanít az Úristen nekünk. Igen, nekünk. Ezért a mi kérdésünk sem az, hogy mit tett Bérczi Margit, vagy mi történt vele, hanem a kérdést így kell föltenni: mire tanít minket az Úristen Bérczi Margit életén keresztül? Nos, arra, hogy Isten lehajol a mélyszegénységbe. Ahogy Luther mondja: „Isten szeme a mélybe tekint, a magas, a kevély nem állhat meg előtte.” Mit jelenthet ez a mélység? Talán a gondolati mélységről szólok először. Ahogyan az otthoni olvasások során kereste és megtalálta ezt a mélységet a könyvekben, a bányatelepi könyvtár könyveiben vagy gimnáziumi magántanulóként, ahova szülei tudta nélkül iratkozott be, mert akkora volt benne a tudásvágy. Később immár lelkészként a Deák téri teológiai műhelymunkában Keken Andrással, Hafenscher Károlyval, Kovácsházi Zelmával és Horváth Erzsébettel közösen küzdöttek az ige értelmezéséért, továbbadásáért. Joggal idézhette és idézte is Adyt:

„Az Isten van valamiként:
Minden Gondolatnak alján.
Mindig neki harangozunk
S óh, jaj, én ott ülök a balján.

A mélybe taszítottság volt ez az Istennel való harc, és sokszor az az érzés, hogy mintha az Isten is elhagyná őt, vagy az Istennek a baljára kellene, hogy kerüljön, ezért küzdött Istennel és küzdött Istenért. Az ő kérdése is ez volt: „Hogyan találok kegyelmes Istent?” Nem a bűnnel kezdődtek és végződtek a prédikációi, hanem mindig a kegyelemmel. Számára az Isten-kérdés és a keresztség kérdése volt a központi. Egy helyen azt írja, olyannak tűnik egyházunk dogmatikája, mintha Isten nem is a keresztségen halt volna meg, hanem dogmatikánk megsárgult lapjain. Ő az ember Jézust kereste, az ember Krisztusról tanúskodott. Szuplikációs szolgálatokra nehezen készült, és az egyik legelső ilyen szolgálata szinte reménytelennek, esélytelennek tűnt, mert úgy érezte, hogy nem tud majd a szószéken megállni. Ráadásul Jézus megkísértésének története volt az adott vasárnap textusa, ott voltak előtte a segédeszközök, a kommentárok, és aztán egyszer csak megtalálta az egyik kommentárban kedves professzora mondatát: „A megkísértés a szenvedéstörténet prelúdiuma.” És ez a mondat akkor a szószékre készülő teológushallgatót átlendítette a krízisen. A megkísértés a szenvedéstörténet prelúdiuma. Így volt ez Jézus életében, és így lehet ez a Jézust követő ember életében is. „Akkor – így fogalmazott – omlani kezdett a fal, amelyet önmagam és Isten közé kezdtem építeni, és szárnyaira vett az Isten.” Átélt a keresztséget, átélte a keresztséget az ajándékát a terhekkel együtt is. Vegyétek fel a keresztségeteket, mondja Jézus, s ő tudta, hogy mit jelent kereszthordozó élettel, férjével közösen küzdelmeket vállalni, gyermekeket nevelni, Juditot, Zsuzsit és Istvánt, és mit jelent sokszor ezeket a küzdelmeket Istenre bízva, egyénileg, emberileg talán botladozva, de Isten erejét megtapasztalva megharcolni.

Ez a zsoltár, mondhatjuk így, hogy a Bérczi Margit által választott zsoltár így szól: *„Hasonlóvá lettem a sírba szállókhoz, olyan vagyok, mint az erejevesztett ember. Mély sírba vetettél. A holtakkal teszel-e csodát?”* Az utolsó beszélgetéseinkkor – a kilencvenötödik születésnapján vagy a kórházban, amikor meglátogathattam – közösen tudtunk imádkozni, Bérczi Margit készült arra, hogy Isten csodáját átélheti. Persze nem tudta, hogy hogyan, hiszen sok mindent küzdelmesen, racionálisan próbált megközelíteni, de ott és akkor, élete alkonyán, hiszem, hogy mégis minden újra egyszerűvé tudott válni számára. Hiszem, hogy most, amikor el kellett indulnia, átélhette azt, hogy Isten a holtakkal is tesz csodát, a feltámadás csodáját. Ezért bízunk őrá, a feltámadott Úrra testvérünket, engedjük el őt az irgalmas Isten szeretetébe, és mi magunk is éljünk a feltámadás és az örök élet reménységében. Ámen.